

การศึกษากลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ)
A Study of Thai Classical Dance Teaching Tactics in Ram Mae Bot Yai Based
on Dance Pedagogy of Paitoon Khaemkhang (National Artist of Thailand)

ภูวภล ภิญโญลาเกษม^{1*} และบวรนรรณ อัญญะโพธิ์²

Puwapon Pinyolapkasam^{1*} and Borvornnut Anyapho²

^{1*}นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขานาฏศิลป์ศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

²อาจารย์ คณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

^{1*}Master Student of Thai dance Education Program Bunditpatanasilpa Institute of fine arts

²Lecturer from the Faculty of Arts Education Bunditpatanasilpa Institute of fine arts

*Corresponding Author Email: Teacherjoe.puwapon@gmail.com

Received: 11 February 2026 Revised: 7 March 2026 Accepted: 16 March 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษากลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) และ 2. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยมีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 5 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเครื่องมือการวิจัยมาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) กลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการฝึกหัดท่ารำเบื้องต้นของผู้เรียนให้ถูกต้องตามแบบแผนจารีตนาฏศิลป์ไทย และ 2) กลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) สามารถจำแนกออกเป็นเทคนิคการสอนและรูปแบบการสอน ที่มีลำดับขั้นตอนชัดเจนและต่อเนื่อง มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนด้วยเทคนิคขั้นตอนการสอนเฉพาะตัวที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจในทักษะการปฏิบัติที่ถูกต้อง อีกทั้งกระบวนการสอนดังกล่าวยังให้ความสำคัญในแง่ของการปลูกฝังจิตวิญญาณ ทั้งในด้านของการระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบและเกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรม ดังนั้นเทคนิคการสอนและรูปแบบการสอนของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง จึงมีศักยภาพมากพอที่จะนำไปพัฒนาต่อยอดเป็นทฤษฎีการสอนนาฏศิลป์ไทย โดยสามารถนำแนวคิดเทคนิคและรูปแบบการสอนไปปรับใช้ในการเรียนการสอนศิลปะการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ของประเทศไทย

คำสำคัญ: กลวิธีการสอน, รำแม่บทใหญ่, คุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง

Abstract

This research consists purposes were 1. to investigate the instructional strategies for the “Mae Bot Yai” Thai classical dance repertoire practiced by Master Paitoon Khaemkhang (National Artist) and 2. to analyze his specialized pedagogical techniques. This study employed a qualitative research design. The research instruments included in-depth interviews and participant observation records. The target group consisted of five participants selected through purposive sampling. The data collected from the research instruments were analyzed using content analysis. the findings revealed that 1) Master Paitoon Khaemkhang instructional strategies prioritize foundational mastery to ensure learners' movements strictly adhere to traditional Thai choreographic standards and 2) His methodology can be categorized into distinct teaching techniques and pedagogical models characterized by clear, sequential, and continuous stages. These strategies facilitate a holistic development of learners, encompassing cognitive understanding and technical precision through unique transmission methods. Furthermore, the process emphasizes the cultivation of an “artistic spirit” instilling discipline, responsibility and cultural pride. Consequently, these instructional models possess significant potential for theoretical development, serving as a framework to elevate the standards of performing arts education in Thailand.

Keywords: Teaching Methodology, Ram Mae Bot Yai, Paitoon Khaemkhang

บทนำ

คุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทยโขน-ละคร) พุทธศักราช 2564 เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์สูงยิ่งในวงการนาฏศิลป์ไทย ท่านได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะผู้เชี่ยวชาญที่มีองค์ความรู้แตกฉาน ทั้งในด้านทักษะการแสดงและการถ่ายทอดกระบวนการทำรำ โดยในปัจจุบันท่านยังคงทำการสอนอยู่ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักในการบ่มเพาะวิชาชีพนาฏศิลป์ไทยโดยเฉพาะ

นาฏศิลป์ไทยเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชาติและวิถีชีวิตของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นรูปแบบเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์สามารถระบุลักษณะการแสดงได้อย่างชัดเจน ดังที่สมัยกรุงสุโขทัยได้มีการสลักข้อความไว้ในหลักศิลาจารึกความว่า “ย่อมเรียงชั้นหมากชั้นพลูบูชาพิลม ระเบียบ รำ เต้น เล่นทุกฉับ” (ทัตพล พูลสุวรรณ, 2559, น.25) ลักษณะเด่นของนาฏศิลป์ไทยอยู่ที่กระบวนการทำรำซึ่งเกิดจากการดัดแปลงกิจกรรมชาติให้มีความอ่อนช้อย ประณีตและสอดคล้องกับดนตรีและบทขับร้อง ทำหน้าที่เป็นภาษาทางศิลปะที่สื่อความหมายและสร้างความซาบซึ้งแก่ผู้ชม จนเป็นที่กล่าวกันว่า นาฏศิลป์ไทยนั้นเป็น “ภาษาสากล” สามารถเห็นด้วยตาเข้าใจทันทีทันใด (เรณู โกลีนานนท์, 2544) เช่นนี้นาฏศิลป์ไทยจึงเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

ในบริบทของการศึกษาปัจจุบัน นาฏศิลป์ไทยได้รับการบรรจุเป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบการศึกษาทุกระดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจในนาฏศิลป์ไทย เกิดทักษะปฏิบัติและเจตคติที่ดีต่อศิลปวัฒนธรรม รวมถึงสามารถ

แสดงออกทางนาฏศิลป์ได้อย่างสร้างสรรค์ เกิดทักษะการใช้ศัพท์เบื้องต้นทางนาฏศิลป์ การวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่า นาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึกความคิดอย่างอิสระ สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้นาฏศิลป์ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, น.2) โดยในการเรียนการสอนหลักสูตรนาฏดุริยางคศิลป์ของวิทยาลัยนาฏศิลป์มีจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดขึ้นมาโดยยึดตามหลักสูตรแกนกลางจากกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความสามารถในด้านวิชาชีพนาฏศิลป์ไทย เป็นผู้ที่สามารถพัฒนาองค์กรในงานอาชีพ มีกระบวนการทักษะการคิด วิเคราะห์ สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านศิลปวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีเจตคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตสามารถทำงานเป็นหมู่คณะร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทั้งต่อครอบครัวและสังคม เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (หลักสูตรนาฏดุริยางคศิลป์ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น, 2562, น.1) โดยในหลักสูตรนาฏดุริยางคศิลป์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จะมีการเรียนการสอนเนื้อหารำแม่บทใหญ่ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนการสอน เนื่องจากรำแม่บทใหญ่ถือเป็นชุดการฝึกหัดนาฏศิลป์ไทยภาคปฏิบัติขั้นสูงกว่าระดับพื้นฐานเป็นการฝึกหัดผสมท่ารำอย่างนาฏศิลป์ไทยแบบหลวงตามบรื่องต่อจากแบบฝึกหัดการใช้อวัยวะของร่างกายในการปฏิบัติท่าทางการรำเพลงช้าและเพลงเร็ว (สุภาวดี โทธิเวชกุล (2559, น.1) ทั้งนี้ผู้เรียนจะปฏิบัติท่ารำแม่บทใหญ่ได้ถูกต้องหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางการถ่ายทอดองค์ความรู้และบทบาทของผู้สอน ซึ่งในแต่ละท่านก็จะมีกลวิธีการสอนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างกัน

ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญของประเด็นการศึกษาผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) ซึ่งเน้นการสร้างความเข้าใจเชิงลึก การสาธิตอย่างเป็นขั้นตอนและการบูรณาการทักษะปฏิบัติควบคู่กับทฤษฎี โดยผู้วิจัยมุ่งหวังที่จะวิเคราะห์และสังเคราะห์กลวิธีการสอนดังกล่าวเพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้เฉพาะทางที่สะท้อนอัตลักษณ์การสอนของศิลปินแห่งชาติ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยให้มีมาตรฐานและคงไว้ซึ่งความประณีตสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ)
2. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ)

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยเรื่องการศึกษากลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ กลวิธีการสอนเป็นแนวทางที่ครูผู้สอนใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยเป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิคการสอนและวิธีการสอน ซึ่งได้รับการวางแผนมาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษา กลวิธีการสอนสามารถอยู่ในรูปของ กระบวนการ ขั้นตอน หรือวิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหา พัฒนาทักษะการเรียนรู้ และเสริมสร้างเจตคติที่พึงประสงค์ กลวิธี หมายถึง วิธีพลิกแพลงโดยอาศัยความรู้ความชำนาญ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554) กลวิธีการสอน คือการนำเทคนิค กลยุทธ์และวิธีการต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เกิด

ประสิทธิภาพสูงสุด โดยรูปแบบการสอนนั้นเป็นแผนหรือแนวทางที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ปรัชญาการศึกษา ทฤษฎีการเรียนรู้ หลักการสอนและเทคนิคการสอน ทิศนา แชมมณี (2554, น.478) ได้อธิบายถึงเทคนิคการสอนไว้ว่าเทคนิค คือ กลวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้เสริมกระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ หรือการกระทำใด ๆ เพื่อช่วยให้กระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ หรือการกระทำนั้น ๆ มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเทคนิคการสอนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและมีระเบียบ รูปแบบการสอน เป็นแนวทางหรือเทคนิคที่ครูใช้ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ เป้าหมายการสอน เนื้อหาสาระ วิธีการสอน สื่อการสอน และการวัดประเมินผล องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียนครูต้องเลือกใช้วิธีที่เหมาะสมเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและพัฒนาทักษะได้อย่างเต็มที่ การจัดการเรียนการสอนที่ดีจึงต้องอาศัยการวางแผนที่เหมาะสมและยืดหยุ่นตามสถานการณ์ รูปแบบการสอนจะมีองค์ประกอบที่พัฒนาทางด้านพุทธิพิสัย (ความรู้และความเข้าใจ) จิตพิสัย (เจตคติและค่านิยม) และทักษะพิสัย (การปฏิบัติและทักษะทางกายภาพ) ซึ่งล้วนแล้วแต่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทิศนา แชมมณี (2559, น.222) อักทั้งในปัจจุบัน แนวคิดด้านการเรียนการสอนได้เปลี่ยนแปลงจากการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ วิธีการสอนจึงเป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ โดยมีหลากหลายรูปแบบ เช่น การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบสาธิต แต่ละวิธีมีเทคนิคเฉพาะที่ช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การเลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและลักษณะของผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืน เช่นเดียวกับการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยที่เน้นการฝึกปฏิบัติเป็นหลัก เพื่อให้ผู้เรียนได้สัมผัสและซึมซับศิลปะการแสดงผ่านประสบการณ์ตรง ดังนั้นกลวิธีการสอนนาฏศิลป์ไทยจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้ เป็นไปอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นในด้านรูปแบบการสอนลักษณะการถ่ายทอดจากครูสู่ศิษย์ (Mastery Learning) ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝนอย่างละเอียดและถูกต้อง หรือการสอนแบบสาธิตและปฏิบัติตาม (Demonstration and Practice) ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวและการจดจำท่ารำผ่านการลงมือทำจริง ส่วนกลวิธีการสอนนาฏศิลป์เป็นการฝึกทักษะการปฏิบัติซ้ำ ๆ เพื่อให้เกิดความเคยชิน โดยยึดหลักการสอนให้เริ่มจากง่ายไปยาก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการความสัมพันธ์ระหว่างสมองและกล้ามเนื้อในการเคลื่อนไหวร่างกาย รำแม่บทใหญ่ถือเป็นเพลงชุดฝึกทักษะการรำชั้นสำคัญในการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย โดยมุ่งพัฒนาความเข้าใจในลักษณะท่ารำ การเรียกชื่อท่า และการเชื่อมโยงท่ารำจากท่าหนึ่งไปสู่อีกท่าหนึ่งอย่างเป็นระบบ สุภาวดี โทธิเวชกุล (2559, น.1) อันสะท้อนถึงภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา การฝึกหัดรำแม่บทใหญ่จัดอยู่ในระดับที่สูงกว่าการฝึกพื้นฐาน เช่น รำเพลงช้าและรำเพลงเร็ว ซึ่งเป็นแบบแผนสำคัญของกระบวนการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทย พจนนวรรณ ชัยประดิษฐ์ (2524, น.127) ทั้งนี้ การฝึกฝนดังกล่าวยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ของอวัยวะทุกส่วนของร่างกายควบคู่กับการพัฒนาทักษะการรับรู้จังหวะดนตรีและการควบคุมการเคลื่อนไหวอย่างประณีต นอกจากนี้ รำแม่บทใหญ่ยังทำหน้าที่เป็นฐานความรู้สำคัญสำหรับการนำกระบวนการท่ารำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ท่ารำชุดใหม่ในงานนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย อันแสดงถึงคุณค่าเชิงวิชาการและบทบาทต่อการสืบสานศิลปะการแสดงของชาติอย่างต่อเนื่อง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ จำนวน 5 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ คุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) จำนวน 1 คน และ 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง คือ กลุ่มลูกศิษย์สายตรง ครูอาจารย์จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ สาขานาฏศิลป์ไทยโขมพระของวิทยาลัยนาฏศิลป์ จำนวน 4 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ ประกอบด้วย

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth interview) การสัมภาษณ์เป็นอีกรูปแบบที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งตรงกับหัวข้อการวิจัย โดยการสัมภาษณ์ โดยแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล เป็นการซักถามพูดคุยกัน ระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการถามเจาะลึก เพื่อให้ได้คำตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน การถามนอกจากจะให้คำอธิบายแล้ว จะต้องถามถึงเหตุผลด้วย การสัมภาษณ์แบบนี้จะใช้ได้ดีกับการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคล เจตคติ ความต้องการ ความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพในลักษณะต่าง ๆ โดยกำหนดประเด็นและหัวข้อในการสัมภาษณ์ไว้ชัดเจนตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

ข้อที่ 1 กำหนดประเด็นและหัวข้อในการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย

ข้อที่ 2 ร่างคำถามในการสัมภาษณ์แล้วแบ่งออกเป็น 2 ชุด ได้แก่ แบบสัมภาษณ์สำหรับคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) และแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ให้ข้อมูลรอง

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์สำหรับอาจารย์ไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้คำถามปลายเปิด แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปและประวัติคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) 2) ข้อมูลด้านการศึกษา 3) ข้อมูลด้านการสอนนาฏศิลป์ไทย 4) ข้อมูลการสอนเพลงแม่บทใหญ่ในวิทยาลัยนาฏศิลป์

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์สำหรับครูอาจารย์ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ สาขานาฏศิลป์ไทยโขมพระเป็นแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด แบ่งออกเป็น 6 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) บริบทการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยโขมพระในวิทยาลัยนาฏศิลป์ 2) บรรยากาศในการเรียน 3) เนื้อหาที่เรียนในรำแม่บทใหญ่ 4) แนวทางการสอนของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง 5) การสอนรำแม่บทใหญ่ในชั้นเรียน

ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบ กลั่นกรอง จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านโครงสร้างข้อคำถาม และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสาระสำคัญ เพื่อหาข้อบกพร่อง ข้อแก้ไข ข้อเสนอแนะให้แบบสัมภาษณ์มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2.2 แบบบันทึกภาคสนามหรือการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) เก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยใช้แบบบันทึกภาคสนามซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้ 1) กำหนดประเด็นที่สังเกตตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย 2) สร้างแบบบันทึกภาคสนาม เพื่อเป็นแบบสังเกตในการเก็บข้อมูลภาคสนาม 3) นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้อง

ตลอดจน ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบ กลั่นกรอง จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านโครงสร้างข้อคำถาม และ 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสาระสำคัญ เพื่อหาข้อบกพร่อง ข้อแก้ไข ข้อเสนอแนะในแบบสังเกตภาคสนาม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบรายบุคคล (In-depth Interview) ร่วมกับการบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Field Notes) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลภายหลังจากได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยเข้าพบผู้ให้ข้อมูลตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสัมพันธภาพที่ดี เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจและส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ผู้วิจัยสื่อสารด้วยความจริงใจผ่านการแสดงออกทางสีหน้าและแววตา พร้อมทั้งรักษากิริยามารยาทและบุคลิกภาพให้เหมาะสมและสอดคล้องกับอารมณ์ของผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนทำให้เกียรติผู้ให้ข้อมูลอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ รวมถึงสิทธิของผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถสอบถามข้อสงสัยเพิ่มเติมจนกระจ่าง ทั้งนี้ผู้วิจัยยังจัดสรรเวลาให้ผู้ให้ข้อมูลได้พิจารณาและตัดสินใจให้ความร่วมมืออย่างสมัครใจ ตามแนวทางการรักษาสีติของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เมื่อผู้ให้ข้อมูลยินยอมในการเข้าร่วมวิจัย ผู้วิจัยจะขออนุญาตจัดบันทึกและบันทึกเสียงระหว่างการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรักษาข้อมูลให้ถูกต้องและครบถ้วน

3.2 เมื่อผู้ให้ข้อมูลแสดงความไว้วางใจ ผู้วิจัยจึงเริ่มดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการที่กำหนดไว้ 1) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างบรรยากาศในการสัมภาษณ์ให้มีความเป็นกันเอง โดยเริ่มต้นจากคำถามปลายเปิด เพื่อกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลเริ่มคิดตามเกี่ยวกับประเด็นคำถามที่ผู้วิจัย จะสัมภาษณ์ ซึ่งขณะการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยจะต้องตั้งใจฟัง และคอยกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าเรื่องราว ๆ ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งได้ข้อมูลที่ครบถ้วนเรียบร้อย ภายหลังจากการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น ผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลในการกลับมาสัมภาษณ์อีกครั้งที่ 2 หรือ 3 เพื่อให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์มากที่สุด และ 2) การบันทึกข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยดำเนินการจดบันทึกทั้งระหว่างกระบวนการเก็บข้อมูลและเพิ่มเติมข้อมูลให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทันทีภายหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความละเอียดรอบด้านและพร้อมสำหรับการนำไปใช้ในการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การนำข้อมูลที่ได้จากประเด็นต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเรื่องการศึกษาทฤษฎีการสอนร่ำแม่บทใหญ่ของคุณครูโพทฤษฎี เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) โดยการนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง พร้อมกับเอกสาร ตำราต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้คำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาทฤษฎีการสอนร่ำแม่บทใหญ่ของคุณครูโพทฤษฎี เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ)

ผลการวิจัยพบว่า ทฤษฎีการสอนมีบทบาทสำคัญต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ทางนาฏศิลป์ไทย เป็นอย่างมาก โดยคุณครูมีแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ผ่านกระบวนการวางแผนและกำหนดลำดับขั้นตอนการสอนไว้เป็นอย่างดีเป็นระบบ เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจทักษะการปฏิบัติและเจตคติที่เหมาะสม ทฤษฎีการสอนไม่ได้หมายถึงเพียงวิธีการสอนรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเท่านั้น แต่ยังเป็นการผสมผสานเทคนิค วิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระและลักษณะ

ผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการสอนรำแม่บทใหญ่ ซึ่งเป็นรากพื้นฐานสำคัญของการเรียนนาฏศิลป์ไทย โดยมีการวางแผนการสอนตามลำดับขั้นจากง่ายไปหายาก การสาธิตให้เห็นแบบอย่างที่ต้อง การฝึกปฏิบัติซ้ำ ๆ อย่างมีจุดมุ่งหมายและการถ่ายทอดแบบใกล้ชิดระหว่างครูกับศิษย์ ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงการใช้กลวิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง ดังนั้นกลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่จึงมีลักษณะเป็นกระบวนการที่วางแผนอย่างมาอย่างรอบคอบ มีขั้นตอนชัดเจนและมุ่งพัฒนาองค์ประกอบของการเรียนรู้ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยควบคู่กัน การฝึกปฏิบัติซ้ำอย่างต่อเนื่องช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความเข้าใจทางความคิดกับความชำนาญทางกาย ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถจดจำท่ารำได้ถูกต้องและนำไปประยุกต์ใช้ในการแสดงชุดอื่น ๆ ต่อไปได้อย่างมีคุณภาพ

2. การวิเคราะห์กลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ)

ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีการสอนของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง สามารถจำแนกแยกได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

2.1 เทคนิคการสอนการเรียนการสอนรำแม่บทใหญ่ค่อนข้างมีความซับซ้อนและท้าทาย เนื่องจากเนื้อหาของเพลงรวมไปถึงท่ารำมีรายละเอียดที่มาก ส่งผลให้ผู้เรียนจำเป็นต้องมีความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับทักษะปฏิบัติในนาฏศิลป์ไทยอย่างเพียงพอสำหรับผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งอยู่ในช่วงของการพัฒนาทักษะการปฏิบัติ อาจเกิดความยากลำบากในการเรียนรู้ได้ ดังนั้น บทบาทของครูผู้สอนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการออกแบบเทคนิคการสอนที่เหมาะสมกับลักษณะและความสามารถของผู้เรียน ใช้เทคนิคการสอนที่มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนการสอนเป็นหลักโดยมีการจัดลำดับเนื้อหาการสอนอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังสอดแทรกเทคนิคการปรับแก้สรีระท่าทางของผู้เรียนอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติท่ารำได้ถูกต้องและได้สัดส่วนที่เหมาะสมกับร่างกายของแต่ละบุคคล ในส่วนของการฝึกปฏิบัติมีการใช้เทคนิคการแก้ท่า โดยการให้ผู้เรียนค้างท่ารำไว้เป็นระยะเวลาหนึ่ง มุ่งสร้างการจดจำของกล้ามเนื้อในแต่ละท่ารำ ขณะเดียวกันยังมีเทคนิคกระจกสะท้อนภาพ โดยการที่คุณครูจะสาธิตท่ารำด้วยตนเองเสมือนเป็นกระจก ให้ผู้เรียนสามารถสังเกตและเลียนแบบท่ารำได้อย่างถูกต้อง เทคนิคการสอนอีกประการที่สำคัญคือเทคนิคลายเส้น ซึ่งเป็นเทคนิคที่คุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง เน้นย้ำสม่ำเสมอกับผู้เรียนเป็นการบูรณาการรูปแบบเรขาคณิตเข้ากับการฝึกปฏิบัติท่ารำ ผู้เรียนจะเกิดความเข้าใจในโครงสร้างของท่ารำและลวดลายองศาของท่ารำแต่ละท่าอย่างชัดเจน โดยสรุปได้ว่าเทคนิคการสอนของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง สะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ด้านการสอนและการแสดงที่สั่งสมมายาวนาน นำมาพัฒนาเป็นเทคนิคการสอนเฉพาะตัวที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และปฏิบัติท่ารำแม่บทใหญ่ได้อย่างลึกซึ้งและถูกต้อง

ตารางที่ 1 เทคนิคการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ)

เทคนิคการสอน	รายละเอียดการปฏิบัติ	ผลที่เกิดกับผู้เรียน
การเตรียมความพร้อม	การทบทวนเนื้อหาและองค์ความรู้ที่จะสอนก่อนการเข้าสู่ชั้นเรียน	ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนอย่างถูกต้องและชัดเจน
การแข่งทำ	ฝึกให้ผู้เรียนค้างท่ารำไว้ เพื่อให้เกิดทักษะการจดจำของกล้ามเนื้อ	ผู้เรียนเกิดความแม่นยำและความมั่นคงในการปฏิบัติท่ารำ
รสมือ	ใช้การจับท่ารำหรือการสัมผัสสร้างผู้เรียนเพื่อแก้ไขสรีระร่างกายของผู้เรียนให้ปฏิบัติท่าทางอย่างถูกต้อง	ผู้เรียนสามารถปฏิบัติท่ารำได้อย่างถูกต้อง สามารถรู้วิธีการปฏิบัติ วิธีการควบคุมกล้ามเนื้อ
กระจกสะท้อนภาพ	ครูจะสาธิตท่ารำให้กับผู้เรียนดูเสมือนกระจกสะท้อนภาพ	ผู้เรียนเกิดการสังเกตและเลียนแบบท่ารำได้อย่างละเอียดและถูกต้อง
ลายเส้น	การปฏิบัติท่ารำที่ให้มีลักษณะองศาท่าทางที่สวยงามตามรูปแบบเลขาคณิต	ผู้เรียนเกิดการปฏิบัติท่ารำที่มีองศาชัดเจนและสวยงาม
คติธรรมคำสอน	การสอดแทรกหลักธรรมคำสอนให้กับผู้เรียน ยึดมั่นในคุณงามความดีอยู่ในศีลธรรมอันดี	ผู้เรียนเกิดการซึบซับปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ยึดมั่นในศิลปกรรม ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย

รูปภาพที่ 1 เทคนิครสมือ ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) (ภูวถล ภูญโณลาภเกษม, 2568)

2.2 ขั้นตอนการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ขั้นเตรียมการสอน (Preparation Stage) มุ่งให้ผู้เรียนมีวินัยและความพร้อม โดยกำหนดให้ท่องจำบทร้องและฝึกจากท่าที่เข้าใจง่ายไปหาที่ยาก เพื่อสร้างความเข้าใจในโครงสร้างของเพลงแม่บทใหญ่ 2) ขั้นการสาธิต (Demonstration Stage) ใช้วิธีการแสดงท่ารำเป็นแบบอย่างพร้อมอธิบายการใช้ร่างกาย สายตา และอารมณ์ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างถูกต้องและกล้าแสดงออก 3) ขั้นการฝึกปฏิบัติ (Practice Stage) ให้ผู้เรียนฝึกซ้ำอย่างต่อเนื่อง โดยครูคอยสังเกต แนะนำ และแก้ไข เพื่อพัฒนาทักษะและความแม่นยำในการรำ 4) ขั้นการวิเคราะห์และตีความ (Interpretation Stage) ส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและบริบทของรำแม่บทใหญ่และนำท่ารำมาสื่อสารแทนคำพูด เพื่อพัฒนาทักษะการตีบทและความเข้าใจเชิงลึก 5) ขั้นการวัดผลและการประเมินผล (Assessment Stage) ประเมินผลทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยเน้นการประเมินเชิงกระบวนการ (Process Learning) เพื่อสะท้อนพัฒนาการและความก้าวหน้าของผู้เรียน

ดังนั้น จากที่กล่าวมาการค้นพบครั้งนี้มีนัยสำคัญที่ลึกซึ้งกว่าเพียงแค่การถ่ายทอดทักษะทางนาฏศิลป์ให้ถูกต้องและงดงามเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การเสริมสร้างทัศนคติที่ดี ความมีวินัย ความรับผิดชอบ และสร้างความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งคุณค่าทางจิตใจเหล่านี้ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างสมบูรณ์ ความเป็นระบบและประสิทธิภาพที่ปรากฏนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า เทคนิคและรูปแบบการสอนของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง มีศักยภาพในการเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาเป็น ทฤษฎีการสอนนาฏศิลป์ไทย ที่เป็นองค์ความรู้จากคนไทย ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแบบแผนทางทฤษฎีการสอนนาฏศิลป์ เพื่อยกระดับมาตรฐานการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยในอนาคตต่อไปได้อีกด้วย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษากลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) พบว่า เทคนิคการสอนดังกล่าวได้รับการออกแบบและพัฒนาขึ้นจากประสบการณ์ทั้งด้านการแสดงและด้านการเป็นครูผู้สอน โดยนำมาจัดลำดับและวางโครงสร้างอย่างเป็นระบบ จนก่อให้เกิดเป็นเทคนิคการสอนที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่เหมาะสมกับลักษณะและความสามารถของผู้เรียน เทคนิคการสอนนี้มุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนการสอนเป็นหลัก โดยมีการจัดลำดับเนื้อหาการสอนที่เป็นระบบ อีกทั้งยังสอดแทรกเทคนิคการปรับแก้ไขสระท่าทางของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติท่ารำได้ถูกต้องและได้สัดส่วนที่เหมาะสมกับร่างกายของแต่ละบุคคล ในส่วนของการฝึกปฏิบัติมีการใช้เทคนิคการแข่งทำ โดยการให้ผู้เรียนค้างท่ารำไว้เป็นระยะเวลาหนึ่ง มุ่งสร้างการจดจำของกล้ามเนื้อในแต่ละท่ารำ ขณะเดียวกันยังมีเทคนิคระจกสะท้อนภาพ โดยการที่ครูจะสาธิตท่ารำด้วยตนเองเสมือนเป็นกระจก ให้ผู้เรียนสามารถสังเกตและเลียนแบบท่ารำได้อย่างถูกต้อง เทคนิคการสอนอีกประการที่สำคัญคือ เทคนิคลายเส้น ซึ่งเป็นเทคนิคที่คุณครูไพฑูรย์ เน้นย้ำสม่ำเสมอกับผู้เรียนเป็นการบูรณาการรูปแบบเรขาคณิตเข้ากับการฝึกปฏิบัติท่ารำ ผู้เรียนจะเกิดความเข้าใจในโครงสร้างของท่ารำและลวดลายองศาของท่ารำแต่ละท่าอย่างชัดเจน โดยสรุปได้ว่าเทคนิคการสอนของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง สะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างประสบการณ์ด้านการสอนและการแสดงที่สั่งสมมายาวนาน นำมาพัฒนาเป็นเทคนิคการสอนเฉพาะตัวที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และปฏิบัติท่ารำแม่บทใหญ่ได้อย่างลึกซึ้ง

2. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) พบว่า รูปแบบการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) จากการศึกษาพบว่ารูปแบบการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง มีรูปแบบการสอนมุ่งเน้นผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ เนื้อหาและทักษะการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ซึ่งครอบคลุมกระบวนการเรียนรู้ตั้งแต่ขั้นเตรียมการสอนจนถึงการประเมินผล ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

2.1 ลักษณะของรูปแบบการสอนรำแม่บทใหญ่ มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการ (Process-Oriented Learning) การฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงผลการเรียนรู้ โดยมีแนวทางสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อมด้านการท่างจำบทร้อง คือ การเตรียมร่างกายก่อนเข้าสู่กระบวนการฝึกปฏิบัติ โดยคุณครูจะให้ผู้เรียนฝึกท่างจำบทร้องของเพลงรำแม่บทใหญ่จนขึ้นใจ เพื่อสร้างพื้นฐานด้านความเข้าใจในเนื้อหาและลำดับช่วงตอนของเพลงรำแม่บทใหญ่ การท่างจำเนื้อร้องจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเชื่อมโยงจังหวะดนตรีกับคำร้องได้ถูกต้อง อีกทั้งยังเป็นการเตรียมสมาธิและความพร้อมทางจิตใจในการฝึกทำรำ การเริ่มต้นด้วยการท่างจำจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนรู้สามารถดำเนินไปเป็นขั้นตอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) การฝึกปฏิบัติซ้ำ ๆ อย่างต่อเนื่อง การให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติทำรำซ้ำ ๆ ในแต่ละครั้ง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะความชำนาญแม่นยำทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย การฝึกซ้ำไม่เพียงแต่ช่วยให้ร่างกายเกิดการจดจำทำรำ แต่ยังช่วยให้เกิดการจดจำของกล้ามเนื้อ (Muscle Memory) อีกทั้งผู้เรียนยังสามารถพัฒนาอารมณ์และลีลาให้กลมกลืนกับจังหวะเพลงได้อย่างเป็นธรรมชาติ การฝึกซ้ำ ๆ อย่างมีระบบจึงเป็นรูปแบบการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติอย่างลึกซึ้ง 3) การสร้างความเข้าใจเชิงลึกในเนื้อหา การที่ครูอธิบายที่มาของรำแม่บทใหญ่ ความหมายของบทร้องและความสัมพันธ์กันระหว่างทำรำกับเนื้อร้อง เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของทำรำอย่างแท้จริง การเรียนรู้ในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้เรียนจำทำรำได้เท่านั้น แต่ยังสร้างความเข้าใจในด้านความงามทางศิลปะและความหมายเชิงวัฒนธรรมที่อยู่ในบทเพลง เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจความเข้าใจในเชิงลึกของเพลงแม่บทใหญ่ 4) การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่เป็นมิตร การที่ครูวางตัวในการสอนที่อบอุ่นเป็นกันเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามข้อสงสัยอย่างอิสระ ส่งผลให้ห้องเรียนมีบรรยากาศผ่อนคลายและสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนเกิดความสบายใจและกล้าที่จะแสดงออกด้วยความมั่นใจไม่กลัวความผิดพลาด บรรยากาศที่เป็นมิตรเช่นนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างราบรื่น และเกิดการพัฒนาทักษะได้อย่างต่อเนื่อง 5) การบูรณาการทำรำกับการตีบท คุณครูไพฑูรย์จะสอนให้ผู้เรียนเข้าใจในบทบาทและอารมณ์ของตัวละคร พร้อมทั้งสอดแทรกการตีความ (ตีบท) เข้าไปกับการปฏิบัติทำรำในแต่ละช่วงของแม่บทใหญ่ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในการประยุกต์ใช้ทำรำแต่ละท่าของรำแม่บทใหญ่เพื่อนำไปใช้ตีบท รวมถึงการถ่ายทอดอารมณ์ได้อย่างถูกต้อง การบูรณาการระหว่าง “ทำรำ” กับ “การตีบท” จึงเป็นช่วยยกระดับการเรียนการสอนจากที่รำตามแบบแผนในอดีตไปสู่การบูรณาการฝึกทักษะให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจการตีบทได้อย่างถูกต้อง 6) การเรียงลำดับเนื้อหาจากง่ายไปหายาก การที่ครูออกแบบลำดับการสอนโดยเริ่มจากทำรำพื้นฐานหรือเนื้อหาที่เข้าใจง่ายก่อน จากนั้นค่อย ๆ เพิ่มความซับซ้อนของทำรำ จังหวะและลีลา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถต่อยอดความรู้เดิมสู่ความรู้ใหม่และเกิดการพัฒนาทักษะอย่างเป็นขั้นตอน การจัดลำดับเนื้อหาลักษณะนี้จะช่วยลดความสับสนและสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ขั้นตอนการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) ชั้นเตรียมการสอน (Preparation Stage) มุ่งให้ผู้เรียนมีวินัยและความพร้อม โดยกำหนดให้ท่องจำบทร้องและฝึกจากท่าที่เข้าใจง่ายไปหาที่ยาก เพื่อสร้างความเข้าใจในโครงสร้างของเพลงแม่บทใหญ่ 2) ชั้นการสาธิต (Demonstration Stage) ใช้วิธีการแสดงท่ารำเป็นแบบอย่างพร้อมอธิบายการใช้ร่างกาย สายตา และอารมณ์ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างถูกต้องและกล้าแสดงออก 3) ชั้นการฝึกปฏิบัติ (Practice Stage) ให้ผู้เรียนฝึกซ้ำอย่างต่อเนื่อง โดยครูคอยสังเกต แนะนำ และแก้ไข เพื่อพัฒนาทักษะและความแม่นยำในการรำ 4) ชั้นการวิเคราะห์และตีความ (Interpretation Stage) ส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและบริบทของรำแม่บทใหญ่และนำท่ารำมาสื่อสารแทนคำพูด เพื่อพัฒนาทักษะการตีบทและความเข้าใจเชิงลึก 5) ชั้นการวัดผลและการประเมินผล (Assessment Stage) ประเมินผลทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยเน้นการประเมินเชิงกระบวนการ (Process Learning) เพื่อสะท้อนพัฒนาการและความก้าวหน้าของผู้เรียน

การอภิปรายผล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการอภิปรายตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. กลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) สามารถอภิปรายผลได้ว่า กลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เกิดจากการสังสมประสบการณ์ทั้งทางด้านการแสดงและด้านการเป็นครูผู้สอน นำมาจัดระบบเป็นเทคนิคการสอนที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่เหมาะสมกับตัวของผู้เรียน กลวิธีการสอนที่สำคัญที่ปรากฏพบ ได้แก่ ด้านการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนเข้าสู่การฝึกปฏิบัติ ด้านการจัดลำดับเนื้อหาการสอนอย่างเป็นขั้นตอน รวมถึงการปรับแก้สรีระร่างกายท่าทางของผู้เรียน เพื่อให้สามารถปฏิบัติท่ารำได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับโครงสร้างร่างกายของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ยังค้นพบการใช้เทคนิคเฉพาะตัวเข้ามาใช้ในการสอน เช่น เทคนิคการเซ้าท่า ที่มุ่งเสริมสร้างการจดจำของกล้ามเนื้อ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคุ้นเคยกับการจัดระเบียบท่าทางของร่างกาย ในขณะเดียวกันคุณครูยังใช้เทคนิคกระจกสะท้อนภาพผ่านการสาธิตท่ารำด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสังเกตและเลียนแบบท่ารำได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งยังมีการใช้เทคนิคสายเส้นที่มีการบูรณาการแนวคิดเชิงเรขาคณิตเข้ามามีส่วนร่วมกับการฝึกปฏิบัติท่ารำ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างและองศาของท่ารำแต่ละท่าอย่างชัดเจน กลวิธีการสอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนรู้ทางศิลปะที่ต้องอาศัยการฝึกฝนและการเลียนแบบแบบอย่างจากครูผู้สอน ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวได้อย่างถูกต้องและเกิดความชำนาญ ทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความงามของท่ารำและโครงสร้างของท่ารำแม่บทใหญ่ได้อย่างลึกซึ้ง

2. การวิเคราะห์กลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) สามารถอภิปรายการค้นพบได้ว่า แนวทางการสอนดังกล่าวของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง มีลักษณะเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการสอนที่ประกอบไปด้วยขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ ชั้นเตรียมการสอน ชั้นการสาธิต ชั้นการฝึกปฏิบัติ ชั้นการวิเคราะห์และตีความ และชั้นการวัดผลและประเมินผล ซึ่งสะท้อนรูปแบบการเรียนรู้ผ่านกระบวนการ (Process-oriented Learning) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะจากการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังพบว่าการจัดการเรียนรู้ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมด้านพื้นฐาน

ของผู้เรียนผ่านการท่องจำบทร้องของเพลงรำแม่บทใหญ่ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างของเพลงและสามารถเชื่อมโยงจังหวะดนตรีกับการเคลื่อนไหวของท่ารำได้อย่างถูกต้อง ควบคู่กับการฝึกปฏิบัติซ้ำอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาความแม่นยำของการเคลื่อนไหว ตลอดจนการสร้างความเข้าใจเชิงลึกในความหมายของบทร้องและความสัมพันธ์ระหว่างท่ารำกับเนื้อร้อง รวมถึงการบูรณาการท่ารำกับการตีบทเพื่อพัฒนาความสามารถในการถ่ายทอดอารมณ์ของผู้เรียน ขณะเดียวกันครูยังให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตร ซึ่งช่วยส่งเสริมแรงจูงใจและความกล้าแสดงออกของผู้เรียน

ดังนั้น จากผลการศึกษาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับพิมพ์ดี จันทรโกศล, สมหมาย แจ่มกระจ่าง และศรีวรรณ ยอดนิล (2557) ที่เสนอว่าการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยควรออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้มีระบบและสอดคล้องกับแนวคิดทางการศึกษาและสอดคล้องกับงานวิจัยด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางนาฏศิลป์ของ มาโนช บุญทองเล็ก ที่ให้ความสำคัญกับการนำรูปแบบการสอนของศิลปินแห่งชาติมาวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนนาฏศิลป์ให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังพบความสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนการสอนบัลเล่ต์ในต่างประเทศ เช่น งานศึกษาของ Susie Crow, S. (2020) และ Nicole Harbonnier, N. (2007) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเรียนการสอนบัลเล่ต์ในต่างประเทศยังคงให้ความสำคัญกับการสาธิตของครูผู้สอนและการฝึกปฏิบัติซ้ำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความถูกต้องและความชำนาญของท่วงท่าการเคลื่อนไหว ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า กลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานประสบการณ์เชิงปฏิบัติของครูผู้สอนเข้ากับแนวคิดทางการศึกษาอย่างเป็นระบบ ซึ่งไม่เพียงช่วยจะพัฒนาทักษะการรำของผู้เรียนเท่านั้นแต่ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนปลูกฝังทัศนคติที่ดีและความภาคภูมิใจในนาฏศิลป์ไทย อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยในระบบการศึกษาของประเทศไทย

ข้อค้นพบใหม่ หรือองค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่องการศึกษาวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง (ศิลปินแห่งชาติ) ผู้วิจัยสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. เทคนิคการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง เป็นลักษณะเฉพาะที่ตัวได้รับการยอมรับในกลุ่มลูกศิษย์สายตรงว่าเป็นเทคนิคการสอนที่มีความเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงในการเรียนการสอน
2. รูปแบบการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง เป็นรูปแบบการสอนที่มีลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมในชั้นเรียน อีกทั้งยังมีการสอดแทรกเจตคติ/คุณธรรม พร้อมทั้งการบูรณาการเนื้อหาการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ
3. เทคนิคการสอนและรูปแบบการสอนรำแม่บทใหญ่ของคุณครูไพฑูรย์ เข้มแข็ง สามารถนำไปพัฒนาเป็นทฤษฎีการสอนนาฏศิลป์ไทย ที่เป็นรูปแบบของคนไทยได้ในอนาคต

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 สถาบันการศึกษาด้านนาฏศิลป์สามารถนำผลการศึกษากลวิธีการสอนรำแม่บทใหญ่ของครูไพฑูริย์ เข้มแข็งไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์เพื่อเสริมสร้างทักษะการปฏิบัติที่ถูกต้องตามแบบแผน ทั้งด้านเทคนิคการสอนและรูปแบบกระบวนการสอน 5 ขั้นตอนควบคู่ไปกับการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์

1.2 รูปแบบกระบวนการสอน 5 ขั้นตอนที่สังเคราะห์จากงานวิจัยนี้ สามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบแผนการเรียนรู้รายวิชานาฏศิลป์ไทยในระดับต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนการสอนมีความเป็นระบบ ต่อเนื่อง และมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1.3 ใช้องค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาหลักสูตรหรือคู่มือการสอน เพื่อยกระดับมาตรฐานการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยให้มีความสอดคล้องกับภูมิปัญญาครูผู้เชี่ยวชาญ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำผลการวิจัย เช่น ด้านเทคนิคการสอน ขั้นตอนการสอนที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปออกแบบการจัดการเรียนรู้และทดลองใช้ในสถานศึกษาอื่น ๆ ในบริบทที่แตกต่างกันและศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนทั้งด้านทักษะปฏิบัติ ทักษะคิด และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

2.2 ควรขยายขอบเขตในการศึกษาแนวทางการถ่ายทอดความรู้ที่แตกต่างกัน เช่น สำนักครูผู้เชี่ยวชาญในสถาบันการศึกษาอื่น หน่วยงานทางศิลปวัฒนธรรมหรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะของกลวิธีการสอนในแต่ละสำนัก รวมทั้งวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของแนวทางการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย นำมารวบรวมและพัฒนาองค์ความรู้ด้านกลวิธีการสอนนาฏศิลป์ไทยในมิติที่กว้างขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551)*. สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2567, จาก

<https://academic.obec.go.th>.

ทัตพล พูลสุวรรณ. (2559). “ผู้หญิง” กับบทบาทการเป็นครุคนตรีไทย. *วารสารประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์*, 3(2), 25.

ทิตนา แคมมณี. (2554). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 14). โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิตนา แคมมณี. (2559). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 20). โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *กลวิธี*. สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2567, จาก <https://dictionary.orst.go.th>

พจนนวรรณ ชัยประดิษฐ์. (2524). *แม่บทใหญ่*. (ศิลปินพนธ์). วิทยาลัยนาฏศิลป์: กรมศิลปากร.

พิมพ์วดี จันทร์โกศล, สมหมาย แจ่มกระจ่าง และศรีวรรณ ยอดนิล. (2557). กระบวนการถ่ายทอดนาฏศิลป์ไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม*, 10(2), 50-60.

- พิศิษฐ์ ตัณทวณิช และพนา จินดาศรี. (2561). *ความหมายที่แท้จริงของคำว่า IOC*. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มาโนช บุญทองเล็ก. (2563). *การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยสู่ความเป็นพลเมืองโลก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี: ปทุมธานี.
- เรณู โกศินานนท์. (2544). *สืบสานนาฏศิลป์ไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ไทยวัฒนพานิช.
- สุภาวดี โพธิเวชกุล. (2559). *พัฒนาการแม่บทในนาฏศิลป์ไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. (2562). *หลักสูตรนาฏดุริยางคศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น*. กระทรวงวัฒนธรรม.
- Nicole Harbonnier, N. (2007). *Technique class in dance teaching: Questioning the obvious*. Retrieved 18 September 2024, from <https://www.researchgate.net/pation>
- Susie Crow, S. (2020). *The ballet class educating creative dance artists*. Retrieved 18 September 2024, from <https://pure.roehampton.ac.uk/ws/files/portal>.